

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Οικονομικών Επιστημών Και Διοίκησης

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών Διοίκησης

Επιχειρήσεων (M.B.A)

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Η Μεταποίηση των Αγροτικών Προϊόντων στην Κύπρο.

Κωνσταντίνος Αγριδιώτης

**Επιβλέπων Καθηγητής
Βαγγέλης Τζουβελέκας**

ΙΟΥΝΙΟΣ 2017

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Οικονομικών Επιστημών Και Διοίκησης

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών Διοίκηση

Επιχειρήσεων(M.B.A)

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Η Μεταποίηση των Αγροτικών Προϊόντων

Στην Κύπρο.

Κωνσταντίνος Αγριδιώτης

**Επιβλέπων Καθηγητής
Βαγγέλης Τζουβελέκας**

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών
Στη Διοίκηση Επιχειρήσεων
από τη Σχολή Οικονομικών Επιστημών Και Διοίκησης
του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Μάιος 2017

Περίληψη

Το θέμα με το οποίο θα ασχοληθεί η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή είναι οι λειτουργίες και οι τάσεις του πρωτογενούς και του δευτερογενούς τομέα παραγωγής στην Κύπρο με έμφαση στη μεταποιητική διαδικασία παρουσιάζοντας μάλιστα τα συγκριτικά πλεονεκτήματα των ντόπιων Κυπριακών προϊόντων. Παρουσιάζονται στοιχεία και για τους 2 ανωτέρω τομείς τονίζοντας τα προβλήματα που παρατηρούνται στον καθένα αλλά και τις ευκαιρίες που υπάρχουν. Επίσης, γίνεται λόγος για τη διακίνηση και την πώληση στον τελικό καταναλωτή των έτοιμων προϊόντων μετά από τη μεταποιητική διαδικασία και παρουσιάζονται τρόποι με τους οποίους οι μεγάλοι λιανέμποροι προσπαθούν να μειώσουν την εξάρτηση από τις πολυεθνικές μεταποιητικές εταιρείες αλλά και πως οι μικροί παραγωγοί και οι μικρής κλίμακας βιομηχανίες μπορούν να επιβιώσουν σε ένα άκρως ανταγωνιστικό περιβάλλον που κυριαρχείται από τις πολυεθνικές. Τέλος προτείνονται τρόποι για την περαιτέρω βιώσιμη ανάπτυξη του αγροτικού αλλά και του κτηνοτροφικού τομέα στην Κύπρο.

Summary

The topic that this postgraduate dissertation will be deal with is functions and trends of primordial and secondary productive section in Cyprus with big emphasis to food processing and present also the comparative advantages of local Cypriot products. It's going to be presented some data for both of the above sections and highlight difficulties for each one but the opportunities also. We are going to speak about also the transport and sale process to the final customer of ready products after have been processed and propose some ways that big retailers try to minimise their addiction to multinational manufacturing companies and also in which way some smaller producers and small manufacturers could survive to such a high competitive environment that is dominated by multinationals. Finally, we propose some ways for further sustainable growth of agriculture and livestock farming in Cyprus.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα μου Κο Τζουβελέκα Βαγγέλη, Καθηγητή στο Τμήμα Οικονομικών της Σχολής Κοινωνικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Κρήτης για την καθοδήγησή του στην εκπόνηση της μεταπτυχιακής μου διατριβής καθώς και για τις καίριες συμβουλές του.

Επίσης, ένα μεγάλο ευχαριστώ στη γυναίκα μου Βασιλική που βρίσκεται δίπλα μου σε κάθε μου βήμα και με υποστηρίζει.

Περιεχόμενα

1	Εισαγωγή.....	7
2	Food Supply Chain στην Κύπρο.....	10
2.1	Πρωτογενής τομέας παραγωγής.....	11
2.1.2	Κτηνοτροφία.....	15
2.1.3	Αλιεία.....	17
3	Μεταποιητικός τομέας	20
3.1	Γενικά Στοιχεία.....	20
3.2	Τουριστική βιομηχανία.....	22
3.3	Φάκελος Χαλουμιού.....	23
4	Λιανικό εμπόριο.....	26
4.1	Γενικά σχόλια.....	26
4.2	Private Labels.....	27
5	Επίλογος- Συμπεράσματα- Προτάσεις.....	30

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή

Η συγκεκριμένη διατριβή θα προσπαθήσει να παρουσιάσει την αλυσίδα τροφίμων στην Κύπρο και τις λειτουργίες της με έμφαση στη μεταποίηση των αγροτικών προϊόντων. Θα παρουσιαστεί το πόσο σημαντική είναι η διαδικασία της μεταποίησης για τη δημιουργία έτοιμων τροφίμων και ποτών και ο ρόλος της στην γενικότερη έννοια αλυσίδα τροφίμων. Θα μας απασχολήσει ιδιαίτερα το πώς οι μεγάλοι παίκτες στον τομέα της μεταποίησης θα αντιδράσουν παίρνοντας πρωτοβουλίες ώστε να ανταποκριθούν στην αυξανόμενη δύναμη των αλυσίδων λιανικής και επίσης το πώς οι μικρής και μέσης δυναμικότητας μεταποιητές θα εφαρμόσουν μια εμπορική στρατηγική ώστε να είναι ανταγωνιστικοί σε ένα περιβάλλον όπου οι μεγάλοι μεταποιητές και οι πολυεθνικές εταιρείες κυριαρχούν.

Η μεταποίηση των αγροτικών προϊόντων είναι ένας από τους πιο ζωτικούς κλάδους της δευτερογενούς παραγωγής. Η σημαντικότητα του κλάδου αυτού πηγάζει κυρίως από το γεγονός ότι η δραστηριότητά του είναι συνδεδεμένη με την παραγωγή τροφίμων αλλά και την παραγωγή προϊόντων για την εξυπηρέτηση των άμεσων αναγκών του ανθρώπου. Κύριο χαρακτηριστικό του κλάδου είναι ότι χρησιμοποιεί ως πρώτες ύλες πρωτογενή αγροτικά προϊόντα και παράγει προϊόντα τα οποία στην τελική τους μορφή είναι τρόφιμα. Η φύση των αγροτικών προϊόντων ανάγκασε τον άνθρωπο να δημιουργήσει, μέσω της τεχνολογίας, μια σειρά από τρόπους επέμβασης στα πρωτογενή αγροτικά προϊόντα, οι οποίες απαιτούν σημαντικές επενδύσεις σε εγκαταστάσεις με τεράστιες οικονομικές προεκτάσεις στην κοινωνία. Δηλαδή για τη

μεταποίηση των αγροτικών προϊόντων απαιτούνται κεφάλαια, δημιουργείται απασχόληση, δημιουργείται εμπόριο, δημιουργούνται εισοδήματα. Επιπλέον, επειδή η μεταποίηση αγροτικών προϊόντων είναι συνδεδεμένη με την παραγωγή τροφίμων και πολλές φορές ταυτόσημη, ο όρος "μεταποίηση αγροτικών προϊόντων" και ο όρος "παραγωγή τροφίμων" χρησιμοποιούνται εναλλακτικά.

Στην μεταποίηση του πρωτογενούς τομέα υπάγονται βιοτεχνίες και βιομηχανίες συσκευασίας και μεταποίησης προϊόντων δηλαδή παραγωγικές μονάδες όπως είναι οι γεωργικές, κτηνοτροφικές, αλιευτικές και ιχθυοκαλλιεργητικές αλλά και μεταποιητικές εγκαταστάσεις τροφίμων. Οι αγρότες, οι κτηνοτρόφοι αλλά και η μεταποιητική βιομηχανία είναι εξαρτώμενοι μιας και συνεργάζονται άμεσα μεταξύ τους. Τα βασικά χαρακτηριστικά των νέων αλλά και εκσυγχρονιζόμενων μονάδων μεταποίησης είναι:

- Να είναι υπερσύγχρονες αλλά και τεχνολογικά άρτιες.
- Να έχουν τη δυνατότητα παραγωγής νέων προϊόντων.
- Να επεξεργάζονται οποιεσδήποτε πρώτες ύλες χρησιμοποιούν απαραίτητα με οικολογικό τρόπο
- Να διαθέτουν marketing και σωστά κανάλια διοχέτευσης της παραγωγής τους.

Η μεταποίηση και ειδικά σε ποιοτικά αγροτικά προϊόντα μπορεί να είναι μια πολύ συμφέρουσα επένδυση αφού χρησιμοποιεί σαν πρώτη ύλη το σύνολο προϊόντων μιας ή ακόμα και περισσότερων περιοχών με αποτέλεσμα να παράγει προϊόντα μεγαλύτερης αξίας από την αρχική μη επεξεργασμένη πρώτη ύλη. Επίσης, μέσω της μεταποίησης παράγονται αγαθά μεγαλύτερης διατηρησιμότητας αλλά ακόμα και μικρότερου όγκου κάτι το οποίο δίνει τη δυνατότητα να εξαχθούν με επιτυχία προς το εξωτερικό απολαμβάνοντας μάλιστα και καλύτερη τιμή.

Η Κύπρος της οποίας θα εξετάσουμε την αλυσίδα διακίνησης των αγροτροφίμων με ιδιαίτερη μνεία για τον τομέα της μεταποίησης καλείται και << κήπος της Μεσογείου>> αφού στο έδαφός της παράγεται μεγάλη γκάμα φρούτων και λαχανικών. Το εύφορο έδαφός της σε συνδυασμό με έναν αριθμό μοναδικών μικροκλιματολογικών συνθηκών

επιτρέπουν στην Κύπρο τη διάθεση ποικιλίας προϊόντων υψηλής ποιότητας, τα οποία παράγονται με τεχνικές φιλικές προς το περιβάλλον, συσκευάζονται σε εγκαταστάσεις τελευταίας τεχνολογίας και πληρούν τα διεθνή και ευρωπαϊκά πρότυπα ποιότητας, υγιεινής και ασφάλειας.

Χαρακτηριστικό γαστρονομικό γνώρισμα της Κύπρου αποτελεί το χαλούμι, το γνωστό άσπρο τυρί ποιότητας, με τον παραδοσιακό τρόπο παρασκευής και τις πολλαπλές δυνατότητες κατανάλωσης καθόλη τη διάρκεια του χρόνου. Γνωστά είναι επίσης και τα κυπριακά αλλαντικά, κυρίως τα καπνιστά όπως το χοιρομέρι, η λούντζα, τα λουκάνικα και ο παστουρμάς, τα οποία παρασκευάζονται με τρόπο τον οποίο απαιτεί η παράδοση. Σημαντική από οικονομικής, περιβαλλοντικής και κοινωνικής άποψης είναι επίσης η παραγωγή οινοστάφυλων, η οποία χρονολογείται από το 3.000 π.Χ και στην οποία οφείλεται η παραγωγή μεγάλης γκάμας οίνων ποιότητας και της γνωστής << Κουμανταρίας >>.

Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της τρίτης μικρότερης οικονομίας της Ε.Ε. αποτελεί η εξάρτησή της από τον τομέα των υπηρεσιών (85,6% του ΑΕΠ), όπως οι τράπεζες (π.χ. χρηματοοικονομικά, διαχείριση κεφαλαίων, εμπιστευμάτων ή 'trusts', σύσταση εταιρειών, ασφάλειες κλπ), η ναυτιλία, ο τουρισμός, τα κτηματομεσιτικά, η ιδιωτική ανώτατη εκπαίδευση και έρευνα, ο ιδιωτικός νοσοκομειακός τομέας και οι συμβουλευτικές υπηρεσίες. Οι τομείς των κατασκευών, της βιομηχανίας, των ορυχείων/λατομείων και της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας εκπροσωπούν το 10,8% του ΑΕΠ, παρουσιάζοντας αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης ή στασιμότητα. Τέλος οι τομείς της γεωργίας και αλιείας αποτελούν πλέον πολύ μικρούς παραγωγικούς κλάδους με περιορισμένη επίδραση στην οικονομία (2,3% του ΑΕΠ).

Κεφάλαιο 2

Food supply chain της Κύπρου

2.1 Πρωτογενής τομέας

Ο πρωτογενής τομέας αφορά δραστηριότητες που έχουν άμεση σχέση με τη συγκομιδή προϊόντων από το έδαφος ή τη θάλασσα, για παράδειγμα, τη γεωργία, την κτηνοτροφία, την αλιεία, τη δασοκομία, εξορυκτικές και λατομικές δραστηριότητες. Από τα πολύ παλιά χρόνια μέχρι σήμερα, οι κύριες καλλιέργειες είναι τα σιτηρά, οι χαρουπιές, οι ελιές, τα αμπέλια, οι πατάτες, φρούτα, λαχανικά και τα εσπεριδοειδή. Η συνεισφορά του πρωτογενούς τομέα στη διαμόρφωση του ΑΕΠ παρουσιάζει, εδώ και αρκετά χρόνια, μια σταθερά πτωτική τάση. Από το 16% του ΑΕΠ που καταλάμβανε το 1960, μειώθηκε διαχρονικά στο 3,4% το 2004, σε 2,1% το 2009, στο 2,0% το 2012 και στο 2,3% το 2013, ποσοστό στο οποίο διατηρήθηκε το 2014.

Ο πρωτογενής τομέας βρίσκεται, ακόμη, σε μια μεταβατική φάση που οφείλεται στο οικονομικό περιβάλλον που δημιουργήθηκε ως αποτέλεσμα της πλήρους ένταξης της Κύπρου στην Ε.Ε. Σύμφωνα με το Δίκτυο Γεωργικής Λογιστικής Πληροφόρησης(ΔΙΓΕΛΠ) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, δηλαδή το ετήσιο ολοκληρωμένο σύστημα συλλογής λογιστικών πληροφοριών για όλες τις γεωργικές δραστηριότητες των γεωργικών εκμεταλλεύσεων των κρατών μελών της Ε.Ε, ξεχωριστά για το καθένα από τα 27 κράτη μέλη, η κυπριακή γεωργία εμφανίζει χαρακτηριστικά ένταξης εργασίας και κεφαλαίου. Επίσης, ο κυπριακός πρωτογενής τομέας παρουσιάζει υψηλότερα έσοδα και έξοδα παραγωγής ανά εκτάριο γης σε σύγκριση με τα υπόλοιπα κράτη μέλη. Αρνητικό του στοιχείο αποτελεί το μικρό μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων που καθιστά δύσκολη την επίτευξη οικονομικών κλίμακας.

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία του ΔΙΓΕΛΠ, το μέσο οικονομικό μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων του αντιπροσωπευτικού δείγματος αυξήθηκε την περίοδο 2004-2008 κατά 22.1% και το έτος 2008 ανήλθε σε 13,8 Ευρωπαϊκές Μονάδες Μεγέθους(ή 16,560€). Η δε εργασία που αφιερώνεται στη μέση εκμετάλλευση έχει μειωθεί κατά 7.3% την περίοδο 2004-2008. Όμως στην Κύπρο το μέσο εκτάριο αποφέρει συνολικό εισόδημα 3,419€ έναντι 1,939€ στην Ε.Ε των 27 κρατών μελών. Σημειώνεται ότι αναλογούν υπερδιπλάσιες επιδοτήσεις ανά εκτάριο στην Κύπρο ενώ απαιτούνται τριπλάσια σχεδόν εργατικά ανά εκτάριο γης σε σύγκριση με την Ε.Ε των 27. Η Κύπρος βρίσκεται στην πέμπτη θέση από άποψη καθαρού γεωργικού εισοδήματος και καθαρής προστιθέμενης αξίας ανά εκτάριο μετά τη Μάλτα, την Ελλάδα, την Ιταλία και την Ολλανδία. Συνεπώς παρατηρούνται υψηλά έξοδα παραγωγής και χαμηλή παραγωγικότητα. Οι επιδοτήσεις που λαμβάνουν οι Κύπριοι παραγωγοί συμβάλλουν καθοριστικά στην επιβίωση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων αφού αποτελούν τη βασική πηγή του καθαρού εισοδήματος. Τυχόν μείωση ή κατάργησή τους θα απειλήσει τη βιωσιμότητα της μέσης γεωργικής εκμετάλλευσης.

Οι άνθρωποι που ασχολούνται με τις πρωτογενείς δραστηριότητες είναι πιο κοντά στους πόρους, έχουν την αντίληψη και τις δυνατότητες για την ανάπτυξη του περιβάλλοντος. Για αυτό το λόγο το ανθρώπινο δυναμικό είναι ο σημαντικότερος πόρος για τη δραστηριοποίηση των πρωτογενών ασχολιών. Ο πρωτογενής κλάδος, είναι μια ανθρώπινη δραστηριότητα και λειτουργεί όπως τις άλλες βιομηχανίες ως ένα σύστημα όπου παίρνει πόρους, τους επεξεργάζεται με σχέδια και άλλες μεθόδους καλλιέργειας για την παράγωγή κάποιου αγαθού το οποίο στη συνέχεια θα πουληθεί σε διάφορες αγορές με μεγαλύτερη αξία από το κόστος παραγωγής, με στόχο το κέρδος.

Οι πρωτογενείς δραστηριότητες στην Κύπρο όπως η γεωργία, η κτηνοτροφία, η αλιεία, η δασοκομία, εξορυκτικές και λατομικές δραστηριότητες απασχολούν το «8% ή με περισσότερη ακρίβεια 11.968 από τις 365.078 χιλιάδες άτομα» (Στατιστική Υπηρεσία 2015) στο σύνολο του οικονομικά ενεργού πληθυσμού. Παρά το γεγονός ότι η Κύπρος παρέχει φυσικά και ανθρώπινα πλεονεκτήματα για τη δραστηριοποίηση ενός βιώσιμου, κερδοφόρου και αποτελεσματικού μοντέλου στις περισσότερες από τις πιο πάνω δραστηριότητες, εντούτοις ο ανταγωνισμός με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, η έλλειψη εργατικού ντόπιου και εξειδικευμένου προσωπικού, η αστυφιλία, οι ακριβές δαπάνες όπως τα χημικά, τα λιπάσματα, οι ζωοτροφές, τα μηχανήματα, τα

καύσιμα, η αύξηση της θερμοκρασίας, η οικονομική κρίση, το ψηλό κόστος παροχής ηλεκτρισμού και η λειψυδρία, έχουν δώσει μια μεγάλη μείωση της ενασχόλησης των Κύπριων με τις πρωτογενείς δραστηριότητες. Επίσης, το δημογραφικό πρόβλημα της χώρας μας έχει αρνητικές επιπτώσεις στην αγροτική παραγωγή. Ο μέσος όρος ηλικίας των κύπριων αγροτών αυξάνεται διαρκώς, καθώς οι νέοι δεν ασχολούνται με τη γεωργία και αυτή παραμένει στα χέρια των μεγαλύτερων.

2.1.1 Γεωργία:

Γεωργία ονομάζουμε το σύνολο των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την καλλιέργεια του εδάφους και την παραγωγή φυτικών προϊόντων. Η Κύπρος βρίσκεται στη Μεσογειακή ζώνη καλλιεργειών και το μεγαλύτερο ποσοστό καλλιεργειών είναι αρδευόμενες. Φυσικά όμως, υπάρχουν περιοχές στις οποίες δεν υπάρχουν δυνατότητες άρδευσης, έτσι στις συγκεκριμένες περιοχές καλλιεργούνται φυτά που είναι ανθεκτικά στη ζέστη και την ξηρασία, όπως τα δημητριακά, η ελιά, το αμπέλι και αμυγδαλιά. Η γεωργία στην Κύπρο διακρίνεται βασικά σε δυο κύριες κατηγορίες:

A. Στη γεωργία αυτοσυντήρησης ή γεωργία διαβίωσης.

B. Στη γεωργία αγοράς – που υποδιαιρείται:

i. Στην εκτατική γεωργία.

ii. Στην εντατική γεωργία.

Η πρώτη κατηγορία, η γεωργία της αυτοσυντήρησης, είναι πολύ διαδομένη στην Κύπρο, αφού πολλοί Κύπριοι πολίτες και ακόμα στις αυλές των σπιτιών τους, με αγάπη καταπιάνονται με τις προσωπικές αγροτικές ασχολίες, κυρίως με καλλιέργεια οπωροφόρων δένδρων, λαχανικών και λουλουδιών. Σκοπός τους είναι η παραγωγή και η συγκομιδή καρπών με παραδοσιακούς τρόπους, για καθαρά δικούς τους προσωπικούς σκοπούς και ως hobby. Με βάση τον ορισμό, η γεωργία αυτοσυντήρησης ή διαβίωσης περιλαμβάνει σχεδόν πλήρη αυτάρκεια από την πλευρά των μελών της. «Η παραγωγή για την ανταλλαγή ή πώληση είναι ελάχιστη και κάθε οικογένεια ή κλειστή κοινωνική ομάδα στηρίζεται στον εαυτό της, για τα τρόφιμα και για άλλες βασικές απαιτήσεις.» (J. Fellman, 1990 p.242). Τα τελευταία χρόνια πολλοί Κύπριοι έχουν πλέον εντάξει και τη βιολογική γεωργία για να δημιουργήσουν

καλύτερες, πιο παραγωγικές και πιο φιλικές προς το περιβάλλον καλλιέργειες, αφού η βιολογική γεωργία δεν χρησιμοποιεί τεχνητά ή χημικά λιπάσματα ή φυτοφάρμακα. Τα φυσικά λιπάσματα, δημιουργούνται από τα κόπρανα των ζώων, της χλωρής λίπανσης, τα ψάρια και τα οστεάλευρα. Τα φυσικά λιπάσματα δίνουν οργανικές ουσίες πίσω στο χώμα που του επιτρέπουν να διατηρήσει την υγρασία κατά τη διάρκεια ξηρών περιόδων. Επίσης, επιτρέπει την καλύτερη αποστράγγιση και αερισμό κατά τη διάρκεια βροχερών περιόδων και στη μείωση της διάβρωσης του εδάφους. Είναι λιγότερο πιθανό να βλάψουν την καλλιέργεια και το περιβάλλον, καθώς δεν υπάρχουν νιτρικά άλατα για να τρέξουν στα ποτάμια και να βλάψουν την άγρια ζωή. Σήμερα, ο σύγχρονος κόσμος του εμπορίου και των συναλλαγών έχει μειώσει τις παραδοσιακές γεωργικές ασχολίες σε πολύ χαμηλά επίπεδα δραστηριότητας, όπου τα προϊόντα προορίζονται στην αγορά με άμεσο στόχο το κέρδος. Η προσφορά, η ζήτηση και ο μηχανισμός των τιμών της αγοράς είναι οι θεωρητικοί έλεγχοι της παραγωγής των αγροτικών προϊόντων στις εμπορικές οικονομίες. Η γεωργία αγοράς διακρίνεται σε δυο κατηγορίες την εκτατική γεωργία και την εντατική γεωργία. Στην εκτατική γεωργία υπάρχουν μεγαλύτερα τεμάχια γης, περισσότερη εμπλοκή μηχανικών μέσων και λιγότερο ανθρώπινο δυναμικό. Μεγάλες περιοχές εδάφους με λιγότερες και με χαμηλότερες αποδόσεις. Για παράδειγμα, το μάζεμα του σιταριού όπου χρειάζεται αρκετή γη για την εκροή κάποιου μεγάλου ποσοστού γραμμάρων σε σιτάρι. Στην Κύπρο, «στο πεδίο αρμοδιότητας της Μονάδας Φυτών Μεγάλης Καλλιέργειας (Φ.Μ.Κ.) εμπίπτουν οι καλλιέργειες των σιτηρών, των ψυχανθών, των κτηνοτροφικών φυτών, των βιομηχανικών φυτών, ελαιούχα, κλωστικά, ζάχαρη.» (Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος. 2015). Το ορεινό ανάγλυφο που κυριαρχεί την Κύπρο και η μικρή της έκταση 9,251 τετραγωνικά χιλιόμετρα, καθιστούν δύσκολο στο να δημιουργηθούν μεγάλες καλλιεργήσιμες εκτάσεις εκτατικής γεωργίας, διότι δεν μπορεί να γίνει με μηχανικά μέσα σε πολλές περιοχές του νησιού, αφού τα αγροτεμάχια είναι εξαιρετικά μικρά στις αναβαθμίδες, τα δίκτυα μεταφοράς είναι στενά, δύσκολα και πολλές φορές δεν έχουν πρόσβαση σε μεγάλες αγορές, οι βροχοπτώσεις είναι περιορισμένες, η κατανομή και η συγκέντρωση εργατικού πληθυσμού είναι αραιή διότι οι νέοι κύπριοι έχουν εγκαταλείψει τα χωριά και τη γεωργία. Η εντατική γεωργία διαθέτει μικρότερα τεμάχια γης, μικρότερη εμπλοκή των μηχανικών μέσων και περισσότερο ανθρώπινο δυναμικό. Με απλά λόγια είναι η γεωργία στην οποία παρέχεται μεγάλη εισροή κεφαλαίου ανά μονάδα εδάφους.

Απώτερος σκοπός του παραγωγού είναι η αύξηση της παραγωγικότητας των υφιστάμενων καλλιεργήσιμων εκτάσεων και όχι η επέκταση της καλλιεργούμενης έκτασης. Σε άλλες χώρες έχει χαρακτηριστεί ως «Green Revolution» (J. Fellman, A. Getis, J. Getis, 1990 p.249), που είναι βασικά η βελτίωση των σπόρων και της γεωργικής διαχείρισης προσαρμοσμένα στις ανάγκες της εντατικής γεωργίας, για να φέρουν μεγαλύτερη ετήσια συγκομιδή από μια συγκεκριμένη περιοχή του καλλιεργήσιμου εδάφους. Η επιστήμη σήμερα μπορεί να αλλάξει τη γενετική σύσταση των καλλιεργειών, λαμβάνοντας γονίδια από το ένα είδος και την ενσωμάτωσή τους σε άλλο, για να του δώσει νέες ιδιότητες. Με αυτό τον τρόπο τα φυτά γίνονται πιο ανθεκτικά σε ασθένειες ή άλλα παράσιτα. Έτσι, αποφεύγεται η ανάγκη να χρησιμοποιούνται φυτοφάρμακα και άλλες χημικές ουσίες. Λόγω των πολλαπλών ασθενειών, πολλές είναι οι καλλιέργειες που έχουν δημιουργηθεί μέσα από γενετικά τροποποιημένες καλλιέργειες.

Οι αγρότες παίρνουν τα απαραίτητα μέτρα για να διαφυλάξουν στο ακέραιο τις φυτείες τους με στόχο την περισσότερη συγκομιδή του προϊόντος και με απώτερο σκοπό, το κέρδος. Τα κυριότερα προϊόντα εντατικής γεωργίας που παράγονται στην Κύπρο είναι τα λαχανικά, η πατάτα, η αμυγδαλιά, τα ελαιόδεντρα, η αμπελοργία, τα οπωροφόρα δένδρα και τα εσπεριδοειδή, καθώς και άλλες δενδρώδεις καλλιέργειες όπως: αρωματικά φυτά, άνθη, καλλωπιστικά φυτά, μανιτάρια και γενικά τη ανάπτυξη προϊόντων μέσω της βιολογικής γεωργίας.

Οι ελιές πήραν τα τελευταία χρόνια μεγάλη ανάπτυξη με τη δημιουργία νέων αρδευόμενων φυτειών με αποτέλεσμα η έκταση της καλλιέργειας τους να ξεπερνά αυτή των εσπεριδοειδών. Με τη σειρά της, η παραγωγή του ελαιολάδου έχει οδηγήσει σε σχετική αυτάρκεια και ακόμη και σε μικρής κλίμακας εξαγωγές. Το ίδιο φαινόμενο, αλλά με πιο έντονο τρόπο παρατηρείται στις πατάτες και τα εσπεριδοειδή. Αντίθετα εισάγονται σημαντικές ποσότητες σιτηρών.

2.1.2 Κτηνοτροφία:

Οι κυριότεροι τομείς της Κυπριακής κτηνοτροφικής παράγωγης είναι η αγελαδοτροφία, η αιγοπροβατοτροφία, η χοιροτροφία και η πτηνοτροφία. Σε γενικές γραμμές, η κτηνοτροφία είναι η εκτροφή των ζώων είτε για την προσωπική επιβίωση του παραγωγού ή για εμπορική χρήση, δηλαδή την πώληση και την ανταλλαγή με άμεσο στόχο το κέρδος. Είναι κλάδος του πρωτογενούς οικονομικού τομέα, και στην Κύπρο η συνεισφορά της κτηνοτροφικής παραγωγής το 2014 ήταν «1,4% του ΑΕΠ ή 23% γενικότερα του γεωργικού τομέα.» (Στατιστική Υπηρεσία 2015). Η Κύπρος επειδή εισάγει τις πρώτες ύλες ζωοτροφών για τη διατροφή των χοίρων και βόειου κρέατος έχει σαν αποτέλεσμα την αύξηση της αξίας του αγελαδινού γάλακτος, βόειου κρέατος και χοιρινού κρέατος, το κόστος των οποίων τον τελευταίο καιρό έχει αυξηθεί σημαντικά. Σε γενικές γραμμές, ο τομέας της κτηνοτροφίας εδώ στη Κύπρο, παρουσιάζει μια μείωση τα τελευταία χρόνια στην αξία της ζωικής παράγωγης και γενικότερα στην παράγωγη κρέατος. Έτσι, ο τομέας της κτηνοτροφίας σταδιακά συρρικνώνεται μια και οι θέσεις εργασίας γίνονται εξαρτημένες και συνδέονται όλο και περισσότερο με τις οργανωμένες κτηνοτροφικές μονάδες. Η εκμηχάνιση της παραγωγής ζωικών προϊόντων περιορίζει τον αριθμό των εργαζομένων στην κτηνοτροφία, με αποτέλεσμα να μην διαγράφονται θετικές προοπτικές για το συγκεκριμένο επάγγελμα. Παλαιότερα, οι περισσότεροι κτηνοτρόφοι ήταν ανεξάρτητοι βοσκοί που ακολουθούσαν τα ζώα τους σε ανοικτά βοσκοτόπια. Συνήθως εξειδικεύονταν σε ένα είδος ζώου ως προβατοβοσκοί, χοιροβοσκοί, αγελαδοτρόφοι. Η βόσκηση σε λιβάδια είναι μια από τις δυο κατηγορίες της κτηνοτροφίας που συναντούμε στην Κύπρο, μέσα από την οποία τα ζώα είναι λίγα για μια δεδομένη επιφάνεια γης (εκτατική κτηνοτροφία). Μέσα στα πλαίσια της κτηνοτροφικής δραστηριότητας, ο κτηνοτρόφος ασχολείται με το άρμεγμα ή την αποκομιδή των αυγών, τον καθαρισμό των χώρων που ζουν τα ζώα, τη φύλαξη του κοπαδιού στα βοσκοτόπια και στις στάνες, την προστασία των ζώων από φωτιές ή θεομηνίες, το πότισμα των ζώων και την τροφή τους με σκοπό τη δημιουργία του κατάλληλου συνδυασμού για την αποδοτικότερη εκτροφή τους. Οι δυνατότητες της περιοχής να καλύψει τις ανάγκες των ζώων σε τροφή και νερό, η μορφολογία της και το κλίμα καθορίζουν το είδος των ζώων που εκτρέφονται. Παράλληλα, πέρα από τις καθημερινές εργασίες υπάρχουν και ορισμένες εποχιακές, όπως το κούρεμα των

προβάτων την άνοιξη, η συγκέντρωση και εμπορία του μαλλιού τους, η παραγωγή τυριού, αλλαντικών, καπνιστών ή άλλων προϊόντων. Μ' αυτή τη μέθοδο εκτρέφονται βοοειδή, πρόβατα, αίγες, χοίροι σε πεδινά ή ορεινά βοσκοτόπια.

Ο εγκλεισμός των ζώων σε κτίρια ή σε φάρμες ή κτηνοτροφικές μονάδες, είναι η δεύτερη κατηγορία της κτηνοτροφίας που επικρατεί στην Κύπρο. Όταν οι εκτάσεις γης που υπάρχουν για βοσκή είναι περιορισμένες (εντατική κτηνοτροφία). Πρόκειται για εκτροφή με την οποία παράγεται μεγαλύτερη ποσότητα κρέατος και άλλων προϊόντων, σε λιγότερο χρονικό διάστημα σε σύγκριση με την εκτατική κτηνοτροφία. Η αύξηση της παραγωγικότητας των χοιροστασίων μέσω της αύξησης των αποδόσεων και της μείωσης του κόστους παραγωγής, επιτυγχάνεται μέσω της γενετικής βελτίωσης, της ευρύτερης εφαρμογής της τεχνητής σπερματέγχυσης, της αναδιοργάνωσης των χοιροστασίων, ορνιθοτροφείων, αγελαδοτροφείων, της ορθολογιστικής διατροφής, της σωστής στέγασης και διαχείρισης. Η αγάπη για τα ζώα, η υπομονή και η ευαισθησία για τη φροντίδα τους, είναι πολύ σημαντικά προσόντα για την ενασχόληση με την κτηνοτροφία, παρόλο που τα ζώα προορίζονται για εκμετάλλευση ή σφαγή. Οι χειρωνακτικές δεξιότητες είναι απαραίτητες, για όλες τις κτηνοτροφικές εργασίες. Παράλληλα, η ευσυνειδησία είναι αναγκαία, ειδικότερα σήμερα που η εκτροφή των ζώων βασίζεται στις σωστές ποσότητες κατάλληλων τροφών όπως σόγιας, καλαμποκιού, τριφυλλιού, αλλά και σε πρόσθετα αντιβιοτικά ή ορμόνες και βιταμίνες, που σε λανθασμένες ποσότητες είναι επιζήμιες για την υγεία των ζώων και των καταναλωτών ζωικών προϊόντων. Για το λόγο αυτό, χρειάζεται μαθηματική ικανότητα για τη σωστή πρόσμιξη των αναλογιών. Παράλληλα, η μηχανική ικανότητα είναι επίσης απαραίτητη, δεδομένου ότι πολλές εργασίες έχουν μηχανοποιηθεί. Ειδικότερα, σε μεγάλες οργανωμένες κτηνοτροφικές μονάδες οι περισσότερες εργασίες έχουν αυτοματοποιηθεί. Η υπολογιστική ικανότητα είναι επίσης χρήσιμη, όταν ο ίδιος ο κτηνοτρόφος εκτελεί και χρέη εμπόρου των προϊόντων του, ώστε να μπορεί να υπολογίζει σωστά το κόστος εκτροφής και να πετυχαίνει κέρδος. Μ' αυτή τη μέθοδο εκτρέφονται χοίροι, πουλερικά και βοοειδή.

Η κτηνοτροφική παραγωγή αν και είναι αρκετά ανταγωνιστική, εν τούτοις κατά διαστήματα παρουσιάζει εξειδικευμένα προβλήματα που σχετίζονται με κρούσματα αφθώδους πυρετού, την προσβολή μεγάλου αριθμού αιγοπροβάτων από την τρομώδη νόσο και τις μολυσμένες ζωοτροφές, με αποτέλεσμα την ανίχνευση αφλατοξινών στο γάλα. Η ανεπάρκεια της εγχώριας παραγωγής ζωοτροφών και η, κατά συνέπεια, μεγάλη

εξάρτηση από τις αγορές του εξωτερικού αποτελεί ένα πρόσθετο πρόβλημα για την κτηνοτροφία αφού επηρεάζει δυσμενώς την ανταγωνιστικότητα της. Τέλος η εναρμόνιση με τα ισχύοντα στην Ε.Ε, δημιουργεί νέες υποχρεώσεις στις μεγάλες κτηνοτροφικές μονάδες, κυρίως χοιροστάσια και βουστάσια, οι οποίες υποχρεούνται να χρησιμοποιούν τις βέλτιστες τεχνικές διαχείρισης αποβλήτων κάτι που απαιτεί εξειδικευμένες επενδύσεις και αυξάνει το συνολικό κόστος λειτουργίας. Επίσης, οι δυο κυριότεροι παραγωγοί γάλακτος κατηγορούνται από τις τοπικές γαλακτοβιομηχανίες για μονοπωλιακές ή ολιγοπωλιακές πρακτικές με αποτέλεσμα η τιμή παραγωγού-προμηθευτή γάλακτος προς τη βιομηχανία να είναι από τις υψηλότερες στην Ε.Ε.

Η Κύπρος έχει αυτάρκεια χοιρινού κρέατος, κρέατος πουλερικών και αυγών. Παρά την ανάπτυξη ο ρυθμός αυτάρκειας στην αιγοπροβατοτροφία είναι περίπου 80%, ενώ μεγαλύτερη εξάρτηση από τις εισαγωγές έχει ο τομέας του βοδινού κρέατος. Οι μονάδες αγελαδοτροφίας είναι μεικτές, δηλαδή η παραγωγή γάλακτος και η πάχυνση των μόσχων γίνονται μέσα στην ίδια μονάδα. Παρά τη σχετική αυτάρκεια στο φρέσκο γάλα γίνονται σημαντικές εισαγωγές γαλακτοκομικών προϊόντων.

Η κτηνοτροφία τέλος αντιμετωπίζει μεγάλο ανταγωνισμό από τις μεγάλες και σύγχρονες μονάδες του Ισραήλ, που λόγω των διευκολύνσεων που παρέχει η Ε.Ε στη χώρα αυτή, έχουν τη δυνατότητα να ανταγωνιστούν τις αντίστοιχες Κυπριακές ακόμη και στην εσωτερική αγορά.

2.1.3 Αλιεία / Υδατοκαλλιέργεια:

Τα ψάρια παρέχουν την κύρια πηγή της ζωικής πρωτεΐνης και άλλα απαραίτητα αμινοξέα, σημαντικά στη διατροφή του ανθρώπινου πληθυσμού. Είναι μια υγιεινή διατροφή που εμείς οι άνθρωποι έχουμε εντάξει πλήρως στο διαιτολόγιό μας. Η υδατοκαλλιέργεια στην Κύπρο άρχισε το 1969, με την καλλιέργεια πέστροφας στα βουνά του Τροόδου. Αρχικά, δημιουργήθηκε ο ερευνητικός σταθμός υδατοκαλλιέργειας γλυκών υδάτων στο χωριό Καλοπαναγιώτης, όπου γίνονταν μελέτες για την καλλιέργεια πέστροφας και τρία χρόνια αργότερα ιδρύθηκε και άρχισε να λειτουργεί ο πρώτος ιδιωτικός σταθμός παραγωγής για εμπορικούς σκοπούς. Η πρώτη προσπάθεια για δημιουργία θαλάσσιας υδατοκαλλιέργειας έγινε από το Τμήμα Αλιείας το 1972 στο χωριό Γασριά, περίπου 15 χιλιόμετρα βορειοανατολικά της πόλης της Αμμοχώστου, αλλά μετά την Τούρκικη εισβολή του 1974, ο σταθμός

εγκαταλείφθηκε. Η ερευνητική εργασία συνεχίστηκε από το 1978 ως το 1989, στο λιμανάκι της Πάφου. Στη συνέχεια και συγκεκριμένα το 1989, το Τμήμα Αλιείας και Θαλασσίων Ερευνών δημιούργησε τον Ερευνητικό Σταθμό Θαλάσσιας Υδατοκαλλιέργειας στο χωριό Μενεού και όλη η ερευνητική δραστηριότητα μεταφέρθηκε εκεί, συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Το πρώτο ιδιωτικό εκκολαπτήριο εμπορικής κλίμακας λειτούργησε το 1986, παράγοντας τσιπούρα και λαυράκι, ενώ η πρώτη ιδιωτική μονάδα πάχυνσης τσιπούρας και λαυρακιού λειτούργησε το 1988 και η εκτροφή γινόταν σε χερσαίες δεξαμενές κοντά στην ακτή. Οι παράκτιες περιοχές απέκτησαν μεγάλη αξία λόγω της τουριστικής ανάπτυξης και οι διάφοροι περιβαλλοντικοί παράγοντες ανάγκασαν την κυβέρνηση να προωθήσει τη δημιουργία μονάδων με κλουβιά ανοιχτής θάλασσας. Η μέθοδος αυτή αποτελεί φιλική προς το περιβάλλον μέθοδο εντατικής ιχθυοκαλλιέργειας και αποσκοπεί στην περαιτέρω ανάπτυξη της Κυπριακής θαλάσσιας υδατοκαλλιέργειας. Η πρώτη ιδιωτική μονάδα θαλάσσιας υδατοκαλλιέργειας εμπορικής κλίμακας σε κλουβιά ανοιχτής θάλασσας, λειτούργησε το 1989. Στην Κύπρο υπάρχουν αδειοδοτημένα τρία ιδιωτικά εκκολαπτήρια θαλασσινών ειδών, ένα εκκολαπτήριο-εκτροφείο θαλασσίων γαρίδων στην ξηρά, εννιά μονάδες πάχυνσης θαλασσίων μεσογειακών ειδών σε κλουβιά ανοιχτής θάλασσας και επτά μικρές μονάδες υδατοκαλλιέργειας γλυκού νερού που δραστηριοποιούνται στην οροσειρά του Τροόδου. Πέραν των πιο πάνω ιδιωτικών μονάδων παραγωγής ψαριών στην Κύπρο δραστηριοποιούνται και δυο ερευνητικοί σταθμοί υδατοκαλλιέργειας, ο ένας για θαλασσινά είδη και ο άλλος για είδη γλυκού νερού. Ο τομέας της αλιείας στην Κύπρο παρουσιάζει μια αύξηση αφού τα «σημαντικότερα είδη θαλασσίων ψαριών που καλλιεργούνται στην Κύπρο είναι η τσιπούρα (*Sparusa urata*) και το λαυράκι (*Dicentrarchus labrax*), σε ποσοστό 66% και 33% της ολικής παραγωγής, αντίστοιχα. Η παραγωγή επιτραπέζιου μεγέθους ψαριών από τις υδατοκαλλιέργειες κατά το 2013, υπολογίζεται ότι ανήλθε περίπου στους 5.340 τόνους αξίας €29.21 εκατομμύρια. Από αυτή την παραγωγή εξήχθησαν περίπου 3.895 τόνοι αξίας €21.12 εκατομμυρίων. Κατά το 2013, η παραγωγή γόνου / ιχθυογεννητικότητα έφθασε τα 18 εκατομμύρια ιχθύδια, αξίας περίπου €3.27 εκατομμυρίων. Συνολικά, η αξία παραγωγής των υδατοκαλλιεργειών το 2013 ανήλθε γύρω στα € 32.48 εκατομμύρια. Σημειώνεται ότι στις υδατοκαλλιέργειες απασχολούνται αποκλειστικά περίπου 250 άτομα, ενώ ένας πολύ μεγαλύτερος αριθμός ατόμων απασχολείται σε συναφή / παρεμφερή επαγγέλματα.» (Τμήμα Αλιείας και Θαλασσίων Ερευνών, 2015). Σήμερα η υδατοκαλλιέργεια στην Κύπρο αποτελεί

σημαντικότερο και αναπόσπαστο μέρος του Κυπριακού Αλιευτικού Τομέα, και αντιπροσωπεύει περίπου το 80%, τόσο σε ποσότητα όσο και σε αξία, της συνολικής κυπριακής παραγωγής αλιευτικών προϊόντων. «Όσον αφορά τη θαλασσιά αλιεία σημειώθηκε μείωση στον όγκο παράγωγης το 2013 κατά 10,2% όπως επίσης και στην αξία κατά 14,4% σε σύγκριση με το 2012.» (Στατιστική Υπηρεσία 2015).

Κεφάλαιο 3

ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ:

3.1 Γενικά στοιχεία

Η μεταποίηση αποτελεί βασικό παραγωγικό τομέα, έστω και αν η συνεισφορά της στο ΑΕΠ μειώνεται λόγω της ραγδαίας αύξησης του τριτογενούς τομέα. Ο τομέας της βιομηχανίας τροφίμων συνεισφέρει κατά 3.6% στο ΑΕΠ, 3.7% στην απασχόληση και 16% στις εξαγωγές. Λαμβάνοντας υπόψη την ακαθάριστη αξία και τη συμβολή τους στις εξαγωγές, τα σημαντικότερα προϊόντα της κυπριακής βιομηχανίας τροφίμων είναι τα αλλαντικά, το χαλούμι, το κρασί, το κρέας σε συντριπτικό ποσοστό το χοιρινό και οι χυμοί φρούτων και λαχανικών. Μεταξύ των γεωργικών και ζωικών μεταποιημένων προϊόντων της Κύπρου περιλαμβάνονται ορισμένα βασικά προϊόντα που χαρακτηρίζονται ως παραδοσιακά και συγκεντρώνουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τα οποία ενισχύουν τις δυνατότητες αυξημένης παραγωγής και διάθεσης τόσο στην ντόπια αγορά αλλά και στο εξωτερικό. Τα ιδιαίτερα αυτά χαρακτηριστικά αφορούν κυρίως την ποιότητα της πρώτης ύλης από την οποία παρασκευάζονται, τη γεωγραφική περιοχή όπου παράγεται η πρώτη ύλη ή το μεταποιημένο προϊόν π.χ Λουκάνικα και Χοιρομέρι Πιτσιλιάς, τον τρόπο και τη διαδικασία παραγωγής και άλλα στοιχεία που έχουν σχέση με την παράδοση και την ιστορία του τόπου.

Οι μεταποιητικές μονάδες που βρίσκονται στην Κύπρο θα πρέπει να αναβαθμιστούν και να εκσυγχρονιστούν ώστε να μπορούν να αντιμετωπίσουν τον οξύτατο ανταγωνισμό μεγάλων μεταποιητικών μονάδων από την Ευρώπη αλλά και από τη διεθνή αγορά. Παρά το γεγονός ότι πολλά βήματα έχουν γίνει προς αυτή την κατεύθυνση, η προσπάθεια για περαιτέρω εκσυγχρονισμό επιβάλλεται να συνεχιστεί με ιδιαίτερη

έμφαση στη βελτίωση της ποιότητας των Κυπριακών προϊόντων, στην παραγωγή νέων προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας και στην εκμετάλλευση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που συγκεντρώνουν τα παραδοσιακά προϊόντα της Κύπρου. Ένα από τα κυριότερα εμπόδια προς αυτή την προσπάθεια είναι η μειωμένη ανταγωνιστικότητα που οφείλεται κατά κύριο λόγο στην χαμηλή παραγωγικότητα, στο συγκριτικά υψηλό κόστος παραγωγής(υψηλές τιμές πρώτων υλών, εργατικών και ενέργειας), στην έλλειψη εξειδικευμένου και καταρτισμένου προσωπικού, σε χρόνια προβλήματα οργάνωσης, διοίκησης και εμπορίας των προϊόντων τα οποία σχετίζονται με το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων και τον οικογενειακό τους χαρακτήρα. Τα προβλήματα αυτά δεν επιτρέπουν στις βιομηχανίες τροφίμων να παράξουν προϊόντα βελτιωμένης ποιότητας ή και νέα καινοτόμα προϊόντα. Υπάρχει λοιπόν μεγάλη ανάγκη για έρευνα και ανάπτυξη, για συνεργασία με ερευνητικά ιδρύματα και πανεπιστήμια, για τεχνολογική συνεργασία καθώς και για εκσυγχρονισμό και αναβάθμιση των υφιστάμενων μονάδων παραγωγής ή και δημιουργία νέων μονάδων για την επεξεργασία και τη μεταποίηση νέων γεωργικών προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας που να είναι σε θέση να ανταπεξέλθουν στον ελεύθερο ανταγωνισμό της αγοράς. Η απόσταση της Κύπρου λόγω του ότι είναι νησί αποτελεί τροχοπέδη για εξαγωγές αφού ανεβάζει το κόστος των προϊόντων. Επιπρόσθετα οι Κύπριοι γεωργοί και επιχειρηματίες επιβάλλεται να βελτιώσουν τις μεθόδους τυποποίησης, συσκευασίας, αποθήκευσης και διάθεσης των προϊόντων τους ώστε αυτά να μην αλλοιώνονται εύκολα και να έχουν μεγαλύτερη διατηρησιμότητα. Τέλος, υπάρχει ανάγκη για κατάρτιση και επιμόρφωση του απαραίτητου προσωπικού που στελεχώνει τις επιχειρήσεις στον τομέα της παραγωγής, της διοίκησης αλλά και της εμπορίας.

3.2 Τουριστική βιομηχανία

Ο τουρισμός αποτελεί ένα πολύ δυνατό σημείο και προοπτική και για τα μεταποιημένα προϊόντα γεωργικής και ζωικής προέλευσης αφού τα περίπου 3 εκατομμύρια τουριστών(πρόβλεψη για της σεζόν 2017) συμβάλλουν στην κατανάλωση μεγάλου μέρους της εγχώριας παραγωγής προϊόντων όπως το κρασί, τα τυριά, τα αλλαντικά κ.α. Οι τουρίστες έρχονται σε επαφή με τα κυπριακά προϊόντα (παραδοσιακά και μη) κάτι το οποίο αποτελεί βάση για περαιτέρω προώθησή τους στις αγορές του εξωτερικού. Μέσω διαφόρων προγραμμάτων όπως αυτά του Κυπριακού Οργανισμού Τουρισμού(Κ.Ο.Τ) σε συνεργασία με το Σύνδεσμο Ξενοδόχων όσοι διαμένουν σε καταλύματα στην Κύπρο έχουν την ευκαιρία να ξεναγηθούν σε μουσεία, σε τοπικά οινοποιεία και σε μικρές τοπικές βιομηχανίες όπου μπορούν να δουν από κοντά τον τρόπο παρασκευής των παραδοσιακών προϊόντων, να τα δοκιμάσουν και φυσικά να αγοράσουν ώστε να τα μεταφέρουν στην πατρίδα τους. Επίσης πολλές βιομηχανίες αλλά και παραγωγή της Κύπρου είναι αποκλειστικοί προμηθευτές των μεγάλων ξενοδοχειακών μονάδων του νησιού κάτι το οποίο ανεβάζει την ποιότητα των παρεχόμενων γευμάτων προς τους επισκέπτες, τους κάνει να γευτούν και να γνωρίσουν τα παραδοσιακά προϊόντα και συμβάλλει στην αύξηση της κατανάλωσης των ντόπιων πρώτων υλών και παρασκευασμάτων. Σε όλο αυτό το πλαίσιο εντάσσεται και ο θεσμός πρότυπο για αποκλειστικά Κυπριακό πρωινό στα ξενοδοχεία του νησιού. Ο θεσμός αυτός άρχισε να εφαρμόζεται πιλοτικά το 2016 σε 18 ξενοδοχεία της Πάφου και από φέτος επεκτείνεται σε όλες τις τουριστικές περιοχές και υιοθετείται από ολοένα και περισσότερες τουριστικές μονάδες υψηλών κατηγοριών και όχι μόνο. Το πρόγραμμα αυτό άρχισε να εφαρμόζεται από το 2014 από το Cyprus Destination Partnership, στο οποίο συμμετέχουν ο Κ.Ο.Τ, ο Κυπριακός Σύνδεσμος Αειφόρου Τουρισμού(CSTI) και το Travel Foundation του Ηνωμένου Βασιλείου, με στόχο την ενίσχυση και ανάδειξη του κυπριακού παραδοσιακού χαρακτήρα στο τουριστικό προϊόν της Κύπρου. Το πρόγραμμα αυτό στηρίζεται ένθερμα από τους Συνδέσμους Ξενοδόχων και από τον Σύνδεσμο Ταξιδιωτικών Πρακτόρων αφού στοχεύει στη διαφοροποίηση και αναβάθμιση του ξενοδοχειακού προϊόντος με επίκεντρο την τοπική γαστρονομία. Τα τρόφιμα που ξεχωρίζουν κυρίως και κερδίζουν τις εντυπώσεις στις επιλογές των ξένων περιηγητών είναι το χαλούμι, οι τσακιστές ελιές, ο σιουσιούκκος, τα κυπριακά

παραδοσιακά λουκάνικα, η καπνιστή λούντζα και το χοιρομέρι, οι πίτες σε διάφορες εκδοχές και διάφορα πρόσθετα όπως μέλι, χαρουπόμελο και παραδοσιακές μαρμελάδες.

3.3 Φάκελος Χαλουμιού

Μια άλλη χρυσή ευκαιρία για τον πρωτογενή και φυσικά για το μεταποιητικό τομέα της Κύπρου είναι ο φάκελος ο οποίος έχει κατατεθεί στην Ε.Ε και αφορά την κατοχύρωση του χαλουμιού ως προϊόν Π.Ο.Π(Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης). Στο φάκελο αναφέρονται τα ονόματα Χαλλούμι(Halloumi)/ Hellim τα οποία μπορούν να αναφέρονται μαζί αλλά και ξεχωριστά. Με βάση τη αίτηση το χαλούμι πρέπει να παρασκευάζεται από φρέσκο πρόβειο ή αίγινο γάλα ή μίγμα αυτών ή και με αγελαδινό χωρίς όμως η ποσότητα του αγελαδινού να ξεπερνά το σύνολο πρόβειο και αίγινου. Λόγω των ιδιαζουσών συνθηκών έχει εξασφαλιστεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή 10ετή μεταβατική περίοδος προσαρμογής όπου η περιεκτικότητα σε αιγοπρόβειο γάλα πρέπει να υπερβαίνει το 20%(όχι 50% που προνοεί ο φάκελος). Παραγωγή του χαλουμιού μπορεί να γίνεται στα διοικητικά όρια των επαρχιών Λευκωσίας, Λεμεσού, Λάρνακας, Αμμοχώστου, Πάφου και Κερύνειας. Το χαλούμι αποτελεί το δεύτερο κατά σειρά προϊόν σε αξία εξαγωγών της Κύπρου. Το πρώτο εξάμηνο του 2016 οι εξαγωγές χαλουμιού ανήλθαν σε €71,4 εκατ. και αποτελούν το 16,4% των εξαγωγών της Κύπρου, συνεχίζοντας μια ανοδική πορεία που διαγράφεται την τελευταία 15ετία. Την αντίστοιχη περσινή περίοδο τα έσοδα ήταν €59,2 εκατ. καταγράφοντας μια αύξηση της τάξεως του 20%. Από τα παραπάνω καταλαβαίνουμε πως το χαλούμι είναι ένα ισχυρότατο εξαγωγικό όπλο το οποίο ανοίγει νέους ορίζοντες για την κυπριακή γεωργία, κτηνοτροφία και τυροκομία και μπορεί να δώσει μεγάλη ώθηση στην οικονομία. Ο παρακάτω πίνακας είναι καθόλα ενδεικτικός.

Εξαγωγές χαλλουμιού

ΕΤΟΣ	ΚΙΛΑ	ΑΞΙΑ (€)	€/KG
2001	2.977.801	13.027.816	4,37
2002	4.171.008	18.608.192	4,46
2003	3.976.802	17.816.848	4,48
2004	4.105.541	19.053.172	4,64
2005	4.796.395	24.259.297	5,06
2006	5.291.608	27.596.794	5,22
2007	5.766.894	30.955.105	5,37
2008	5.907.723	36.122.233	6,11
2009	6.671.365	41.207.478	6,18
2010	7.687.741	47.626.813	6,20
2011	8.790.010	54.412.123	6,19
2012	9.777.668	61.530.114	6,29
2013	11.363.224	75.810.789	6,67
2014	13.569.381	91.260.901	6,73
2015	15.253.136	102.913.301	6,75
2016 (Ιαν-Ιούν)	10.629.720	71.382.170	6,72

Πίνακας 1. Ετήσιες εξαγωγές χαλλουμιού σε κιλά, συνολική αξία και μέση ανά κιλό αξία.

Παρατηρούμε πως η αυξητική τάση συνεχίζεται με αμείωτο ρυθμό και κάτι επίσης πολύ σημαντικό είναι πως αυξάνεται και η μέση ανά κιλό αξία σε σχέση με παλαιότερα χρόνια. Για να μπορέσει αυτή η αυξητική τάση να παραμείνει το Υπουργείο Γεωργίας υπολογίζει πως στα επόμενα οκτώ χρόνια θα πρέπει να αυξηθούν σημαντικά οι ποσότητες αιγινού και πρόβειου γάλακτος που διατίθενται στην τυροβιομηχανία για να μπορεί συνεχώς να αυξηθεί και η παραγωγή του χαλλουμιού. Αυτό θα γίνει μέσω της αύξησης της παραγωγικότητας των περίπου 370.000 γαλακτοφόρων αιγοπροβάτων που υπάρχουν σήμερα, αλλά και από την αύξηση του ζωικού κεφαλαίου κατά 80.000 περίπου ζώα. Ένα ζωικό κεφάλαιο 450.000 βελτιωμένων ζώων που θα αποδίδουν

σύμφωνα με τις δυνατότητες των φυλών που υπάρχουν σήμερα στην Κύπρο, η παραγωγή μπορεί να ξεπεράσει τα 100 εκατομμύρια λίτρα γάλακτος τα οποία είναι αρκετά για να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες που προκύπτουν από τις μεγάλες προκλήσεις που διαφαίνονται στον ορίζοντα. Αυτό που πρέπει να απασχολήσει ιδιαίτερα δεν είναι η μεγαλύτερη δυνατή ποσότητα εξαγωγών στη χαμηλότερη δυνατή τιμή, αλλά η ενίσχυση των εξαγωγών με την ενίσχυση της ποιότητας. Το χαλούμι αναβαθμίζεται ποιοτικά αλλά και εμπορικά μέσω της κατοχύρωσης και φυσικά διασφαλίζεται η παραγωγή του μόνο στην Κύπρο. Γι' αυτό θα πρέπει να ενδιαφέρει η παρασκευή ενός προϊόντος με ιδιαίτερα ποιοτικά χαρακτηριστικά, το οποίο θα πωλείται στη σωστή τιμή, τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό και από αυτό θα επωφελούνται όλοι, και οι παραγωγοί και οι τυροκόμοι και οι λιανοπωλητές αλλά και ολόκληρη η οικονομία της Κύπρου.

Κεφάλαιο 4

Λιανικό Εμπόριο

4.1 Γενικά Σχόλια

Κατά την τελευταία δεκαπενταετία κυρίαρχοι στην αγορά του οργανωμένου λιανεμπορίου έχουν καταστεί οι μεγάλοι επιχειρηματίες. Την ίδια ώρα οι μικρές επιχειρήσεις συρρικνώνονται δραματικά χρόνο με το χρόνο, καθώς οι πωλήσεις τους μειώνονται και δε μπορούν να ανταπεξέλθουν στον έντονο ανταγωνισμό της σημερινής εποχής. Η κρίση στο λιανικό εμπόριο προηγείται της κρίσης στην οικονομία. Σύμφωνα με την εταιρεία RAI Consultants ο αριθμός των καταστημάτων τροφίμων είχε φτάσει το 2007 στα 3.124 (υπεραγορές, μπακάλικα, περίπτερα, φούρνοι). Αυτό σημαίνει πως αναλογούσαν λιγότεροι από 250 κάτοικοι στο κάθε κατάστημα, που κάνει τον τζίρο ανά τετραγωνικό μέτρο πολύ μικρό για να καλυφθούν τα έξοδα λειτουργίας. Παράλληλα η συνεχής αύξηση των λειτουργικών εξόδων αλλά και η μείωση στο μικτό κέρδος των καταστημάτων λόγω του έντονου ανταγωνισμού δημιούργησαν τις συνθήκες που σταδιακά οδήγησαν στη συρρίκνωση και τέλος στη σημαντική μείωση του αριθμού των καταστημάτων. Μόνο το 2014 έκλεισαν περίπου 360 καταστήματα. Οι επιχειρήσεις οι οποίες πλήγησαν ήταν οι ανεξάρτητες των οποίων ο αριθμός συνεχίζει να καταγράφει μείωση. Παράλληλα οι οργανωμένες επιχειρήσεις καταστημάτων λιανικού εμπορίου στα τρόφιμα καταγράφουν αύξηση καταστημάτων αλλά και μεριδίου αγοράς το οποίο ενώ το 2001 βρισκόταν στο 40% σήμερα ξεπερνά το 80%. Οι λόγοι για την ανατροπή αυτή είναι οι ίδιοι που επέφεραν τις αντίστοιχες αλλαγές σε όλες τις ευρωπαϊκές και ανεπτυγμένες οικονομίες. Οι οργανωμένοι λιανέμπορες έχουν πιο ισχυρή διαπραγματευτική θέση και σαν αποτέλεσμα, περισσότερο περιθώριο μεικτού κέρδους. Έχουν επίσης τη δυνατότητα για οικονομίες κλίμακας σε θέματα διαφήμισης, προώθησης, εκπαίδευσης προσωπικού και επενδύσεων στην τεχνολογία.

Οι μικρότερες επιχειρήσεις για να ανταπεξέλθουν και να επιβιώσουν θα πρέπει να σχηματίσουν στρατηγικές συμμαχίες και να οργανωθούν κάτω από σχήματα τα οποία διατηρούν μεν την ιδιοκτησία των καταστημάτων στους αρχικούς ιδιοκτήτες,

παράλληλα όμως προσφέρουν τη δυνατότητα συνασπισμών και συμμαχιών για κοινές αγορές και θέματα μάρκετινγκ, προώθησης, εκπαίδευσης προσωπικού και επενδύσεων στην τεχνολογία. Τέτοια πετυχημένα παραδείγματα υπάρχουν ήδη στην Κύπρο όπως οι αλυσίδες Mas και Save More.

Η οικονομική κρίση επέφερε σημαντικές αλλαγές στις συνήθειες του καταναλωτικού κοινού. Έχουμε περάσει πλέον από την υπερκατανάλωση και την κατανάλωση επίδειξης στη συνειδητή και προσεγμένη κατανάλωση. Η έμφαση πλέον δίνεται στην οικονομία και αντιμετώπιση του μειωμένου προϋπολογισμού του νοικοκυριού που έχει οδηγήσει στην αναβάθμιση της σημασίας των ανταγωνιστικών τιμών και των προσφορών. Οι καταναλωτές κατά κανόνα έχουν μειώσει το καλάθι τους σημαντικά ανά επίσκεψη, αλλά έχουν αυξήσει επίσης σημαντικά τον αριθμό των επισκέψεων σε καταστήματα τροφίμων. Έχει γενικά μειωθεί η πιστότητα σε συγκεκριμένα καταστήματα και μάρκες και έχει αντικατασταθεί από πιστότητα σε μια γκάμα από μάρκες ή καταστήματα που επιλέγονται βάσει των προσφορών που "τρέχουν" σε κάθε περίοδο. Παράλληλα όμως οι καταναλωτές συνεχίζουν να εκτιμούν την ποιότητα, την καλή εξυπηρέτηση και αναζητούν πλέον περισσότερη αξία για τα λεφτά τους.

4.2 Private Labels

Αφού είδαμε κάποιους τρόπους με τους οποίους τα μικρά καταστήματα μπορούν να αντιδράσουν στην αυξανόμενη δύναμη και διείσδυση των μεγάλων αλυσίδων τώρα θα εξετάσουμε το πώς οι μεγάλες αλυσίδες θα προσπαθήσουν να αυξήσουν την ανταγωνιστικότητα και τα κέρδη τους. Το όχημα για να το επιτύχουν αυτό είναι τα προϊόντα ιδιωτικής ετικέτας (private label products). Βασικότερος λόγος ανάπτυξης αυτών των προϊόντων αποτέλεσαν η ενίσχυση της δύναμης των υπεραγορών και οι γενικότερες αλλαγές που σημειώθηκαν στην αλυσίδα παραγωγής και διανομής. Οι εξελίξεις αυτές επέτρεψαν στις υπεραγορές την αναζήτηση οικονομικότερων λύσεων, με προϊόντα που προσφέρουν μεγαλύτερα περιθώρια κέρδους, εναλλακτικά brands στα επώνυμα, μεγαλύτερη ανταγωνιστικότητα και δημιουργία εικόνας. Από την πλευρά του καταναλωτή τα προϊόντα αυτά προφέρουν οικονομικότερες λύσεις στις ανάγκες του καθώς είναι έως και 20-30% φθηνότερα από τα επώνυμα. Κυριότερος παράγοντας του χαμηλότερου αυτού κόστους, αποτελεί, όχι τόσο το διαφοροποιημένο κόστος παραγωγής, αλλά η απουσία κόστους επικοινωνίας και διαφήμισης, κόστους έρευνας και ανάπτυξης, κόστος εισόδου στα σημεία λιανικής κ.α. Αρχικά τα ιδιωτικά σήματα

εισήχθησαν με στόχο την αγορά των «φθηνών προϊόντων», η συσκευασία δεν ήταν σημαντική, ενώ η επικοινωνία περιοριζόταν σε ελάχιστες προσπάθειες εντός του καταστήματος. Ήταν τη δεκαετία του '80, όμως, που άρχισαν να γίνονται αντιληπτές η σημασία και οι δυνατότητες των προϊόντων αυτών. Οι εταιρίες ασχολήθηκαν με ανασχεδιασμό, καινοτομίες, αυξημένη ποιότητα και με το χτίσιμο μιας εικόνας που δεν στηριζόταν αποκλειστικά στη χαμηλή τιμή. Τα προϊόντα αυτά προσέφεραν πλεονεκτήματα σε όλες τις ομάδες των καναλιών διανομής. Κατ' αρχάς αποτέλεσαν πρόκληση και για μεγάλες επιχειρήσεις με ήδη ισχυροποιημένα επώνυμα προϊόντα και μεγάλα μερίδια, να παράγουν προϊόντα με ιδιωτικά σήματα, τα οποία δε διαφέρουν ουσιαστικά από τα δικά τους. Με τον τρόπο αυτό βελτίωσαν τη θέση τους στα μάτια των αλυσίδων, πετυχαίνοντας καλύτερους διαπραγματευτικούς όρους, αποκτώντας τη δυνατότητα να μπορούν να εφοδιάζουν με περισσότερες επωνυμίες, γραμμές και κωδικούς τα supermarkets. Επίσης προσφέρουν στον καταναλωτή την εναλλακτική λύση ενός φθηνού προϊόντος σε σχέση με τις άλλες επωνυμίες, χωρίς να στερείται απαραίτητα στοιχεία όπως η ποιότητα ή η ποικιλία. Όπως προαναφέρθηκε, η παραγωγή των προϊόντων αυτών ξεκίνησε ως μια στρατηγική εκ μέρους των λιανέμπορων προκειμένου να βελτιώσουν την ήδη υπάρχουσα εικόνα τους και φυσικά την κερδοφορία τους, μέσω υψηλότερων περιθωρίων κέρδους, δηλαδή τα κίνητρα ήταν καθαρά οικονομικά. Τα προϊόντα αυτά στα πρώτα τους στάδια είχαν την εικόνα προϊόντων χαμηλής αξίας, και στηρίζονταν κυρίως στις σαφώς χαμηλότερες τιμές τους, στην εικόνα των καταστημάτων μέσω των οποίων διακινούνταν και στην ύπαρξη καταναλωτών με μεγάλη ευαισθησία στην τιμή. Για το λόγο αυτό δεν αποτελούσαν ουσιαστικό υποκατάστατο για τα επώνυμα προϊόντα. Η κατάσταση αυτή διατηρήθηκε μέχρι τα τέλη του 1960 και τις αρχές του 1970 στην Αγγλία και την Αμερική.

Τα προϊόντα αυτά πολύ αργότερα έκαναν την είσοδο τους στην Κυπριακή αγορά και όπως είναι λογικό πολύ αργότερα ακολούθησαν την ανάλογη πορεία των άλλων χωρών.

Αναπτύσσοντας ιδιωτικά σήματα οι λιανέμποροι προσφέρουν στους καταναλωτές αυτό που ονομάζουμε value for money, αυξάνοντας παράλληλα το γενικότερο ανταγωνισμό, όσον αφορά τα επίπεδα τιμών. Η χαμηλότερη τιμή τους που σε πολλές φορές αγγίζει το 45% ή και μεγαλύτερα ποσοστά σε σχέση με τα επώνυμα προϊόντα οφείλεται σε τρεις σημαντικούς παράγοντες:

- στην οικονομία διαμεσολάβησης, που οφείλεται στο γεγονός ότι παρακάμπτονται οι ενδιάμεσοι,

- στη μη επιβάρυνση με κόστος κεφαλαίου, καθώς η αλυσίδα δε δεσμεύει κεφάλαια για την παραγωγή τους, δεδομένου ότι τα αναλαμβάνουν άλλοι, και για την προαγωγή τους,

- στην εξοικονόμηση δαπανών σχετιζόμενων με τη διαφήμιση, την είσπραξη και τη λογιστική παρακολούθηση. Βέβαια τα τελευταία χρόνια παρατηρούμε ότι οι λιανέμποροι προβαίνουν σε διαφημιστικές ενέργειες για τα προϊόντα τους.

Χαρακτηριστική περίπτωση είναι η διαφημιστική καμπάνια της αλυσίδας Άλφα Μέγα για τα προϊόντα ιδιωτικής ετικέτας της Tesco τα οποία διακινεί στην Κυπριακή αγορά. Βλέπουμε δηλαδή ότι τα private label διακρίνονται από σαφώς χαμηλότερα κόστη σε παραγωγή και διάθεση και επομένως δίνουν τη δυνατότητα στους λιανέμπορους να αυξήσουν την κερδοφορία τους. Ο στόχος αυτός όμως επιτυγχάνεται και με τη λειτουργία κατάστημα και να προβεί σε διάφορες αγορές. Επιπλέον τα private label διευρύνουν την ποικιλία προϊόντων που διαθέτουν οι λιανέμποροι, μιας και αυτά θεωρούνται διαφοροποιημένο προϊόν σε σχέση με τα επώνυμα προϊόντα. Με τον τρόπο αυτό οι λιανέμποροι προσφέρουν εναλλακτικές προτάσεις στους καταναλωτές, ιδιαίτερα, όπως θα δούμε αναλυτικότερα στη συνέχεια, με ευαισθησία στην τιμή ή αυτούς που προτιμούν τις λεγόμενες "έξυπνες αγορές". Ωστόσο, τα private label δεν έχουν πλέον μόνο την εικόνα φθηνών προϊόντων, αλλά ύστερα από έντονη προσπάθεια των λιανέμπορων έχουν αρχίσει να αποκτούν χαρακτήρα ποιοτικών προϊόντων. Στην πορεία αυτή συνέβαλε και το γεγονός ότι οι καταναλωτές είναι πλέον πιο εξοικειωμένοι με τα προϊόντα αυτά και είναι γνώστες του ότι τα private label κατασκευάζονται από τους ίδιους παραγωγούς των γνωστών επώνυμων προϊόντων. Λόγω όλων αυτών βλέπουμε πως και η διαφημιστική δαπάνη των υπεραγορών για τα συγκεκριμένα προϊόντα έχει αυξηθεί και συμβάλλουν και στην περαιτέρω προώθησή τους με πολύ δελεαστικές προσφορές.

Κεφάλαιο 5

Επίλογος-Συμπεράσματα- Προτάσεις

Αφού είδαμε τους παραγωγικούς τομείς με έμφαση στο μεταποιητικό τομέα ο οποίος είναι και αυτός που δίνει τη μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία στα προϊόντα θα προσπαθήσουμε να προτείνουμε κάποιες στρατηγικές οι οποίες θα βοηθήσουν ώστε ο παραγωγικός και ο μεταποιητικός τομέας να είναι βιώσιμοι και κερδοφόροι ώστε να μπορέσουν να διατηρηθούν και να μεγαλώσουν στο σύγχρονο ανταγωνιστικό περιβάλλον. Ένα άλλο στοιχείο που μας δίνει να καταλάβουμε τη σημασία του αγροτοκτηνοτροφικού και μεταποιητικού τομέα είναι το γεγονός πως οι εξαγωγές αγροτικών προϊόντων συμβάλλουν στον περιορισμό του ελλειμματικού εμπορικού ισοζυγίου αφού τα ακατέργαστα και μεταποιημένα τρόφιμα με αξία περίπου 170 εκατομμύρια ευρώ κατέχουν την πρώτη θέση ενώ ακολουθούν τα φάρμακα με 130 εκατομμύρια ευρώ. Επίσης συνεισφέρουν περίπου 7% στο Α.Ε.Π και φυσικά έχουν δυνατότητες για πολύ μεγαλύτερη συνεισφορά.

Η συγκρότηση μιας εθνικής γεωργικής και κτηνοτροφικής πολιτικής θα πρέπει να βασιστεί στους παρακάτω άξονες και ενέργειες:

1. Διασφάλιση της γης για φυτική και ζωική παραγωγή.

Με γνώμονα το συμφέρον της χώρας, θα πρέπει να εξευρεθεί η άριστη ισορροπία μεταξύ των διαφόρων τομέων της οικονομίας που ανταγωνίζονται και διεκδικούν, ο καθένας για δική του χρήση, τον περιορισμένο αυτό φυσικό πόρο. Οι σχετικές πολιτικές που ακολουθήθηκαν μέχρι σήμερα δεν στηρίχτηκαν στο ορθολογισμό, αλλά σε άλλα κριτήρια. Δεν μπορεί το όραμα μας να είναι η οικοπεδοποίηση ολόκληρης της Κύπρου. Είναι λοιπόν, απόλυτα αναγκαίο να διασφαλιστεί γη για χρήση από τις επόμενες γενιές, για:

- Φυτική και ζωική παραγωγή
- Διατήρηση δασών, ειδικών βιοτόπων και γενικά της βιοποικιλότητας
- Οικιστική και τουριστική ανάπτυξη
- Βιομηχανικούς σκοπούς
- Άλλες χρήσεις

Η γη για γεωργική χρήση θα πρέπει να είναι η πλέον γόνιμη όπως συμβαίνει και σε άλλες μικρές χώρες(π.χ στο Ισραήλ όπου η οικιστική ανάπτυξη γίνεται σε άγονες και ακατάλληλες για γεωργική χρήση περιοχές).

2. Μεγιστοποίηση της ανταποδοτικότητας χρήσης του νερού από τη βροχόπτωση και το βιολογικό καθαρισμό.

Αξιοποίηση της βροχόπτωσης με καλλιέργεια χειμερινών φυτικών ειδών τα οποία στο παρελθόν αποτελούσαν εξαγωγίμα προϊόντα ενώ τώρα εισάγονται (π.χ. κρεμμύδια, καρότα). Στην κατηγορία αυτή ανήκουν και πολλά χειμερινά λαχανικά τα οποία προσφέρονται και για βιολογική καλλιέργεια. Αξιοποίηση καλλιεργειών υψηλής προστιθέμενης αξίας που αποδίδουν με περιορισμένη άρδευση όπως π.χ. τα επιτραπέζια σταφύλια. Εισαγωγή και εφαρμογή μεθόδων ελέγχου της ποσότητας νερού από αρδευτικά συστήματα και διάθεση του ανάλογα με τις υδατικές ανάγκες των καλλιεργούμενων ειδών. Επέκταση της καλλιέργειας αρδευόμενων κτηνοτροφικών ειδών για παραγωγή καλής ποιότητας σανού και ενσιρωμάτων για μερική αντικατάσταση εισαγόμενων ζωοτροφών από τις οποίες η κτηνοτροφία είναι σχεδόν πλήρως εξαρτημένη και με ψηλό τίμημα. Το ανακυκλωμένο νερό προσφέρεται γι' αυτό το σκοπό και θα

πρέπει να καταβληθούν προσπάθειες αξιοποίησης όλης της διαθέσιμης ποσότητας, αλλά και καθολική ει δυνατόν εφαρμογή συστημάτων επεξεργασίας λυμάτων που θα αυξήσει την ποσότητα ανακυκλωμένου νερού.

3. Διαφύλαξη και αξιοποίηση γηγενούς γενετικού υλικού(φυτικού και ζωικού)

Ο μεγάλος πλούτος των αυτοφυών φυτών στα οποία περιλαμβάνονται και τα ενδημικά είδη, θα πρέπει να προστατευτεί, να κατοχυρωθεί και να αξιοποιηθεί. Οι προοπτικές για αξιοποίηση κάποιων αρωματικών/φαρμακευτικών και ανθοκομικών ειδών, είναι πολύ καλές. Είναι γεγονός ότι κατά καιρούς έχει γίνει συλλογή και εκμετάλλευση αυτόχθονου γενετικού υλικού από ξένους με σκοπό την χρήση σε βελτιωτικά προγράμματα και εμπορία αυτού του υλικού. Επίσης, υπάρχουν μόνο τρεις κυπριακές φυλές αγροτικών ζώων, μια από κάθε είδος (αγελάδα, πρόβατο, αίγα), οι οποίες κινδυνεύουν με εξαφάνιση. Θα πρέπει να ληφθούν δραστικά μέτρα για διατήρηση, αξιοποίηση και προβολή τους. Στο θέμα της αξιοποίησης, υπάρχουν δυνατότητες σχετιζόμενες με περιβαλλοντική διαχείριση δασικών και άλλων βοσκότοπων, καθώς και διασύνδεση της φυλής με συγκεκριμένα πιστοποιημένα προϊόντα (π.χ. κρέας εριφίου ή χαλούμι αίγας Μαχαιρά).

4. Εμπορία αγροτικών προϊόντων

Με την ενεργό εμπλοκή και των παραγωγών, αναδιοργάνωση του τομέα της εμπορίας αγροτικών προϊόντων που προορίζονται για εγχώρια κατανάλωση αλλά ιδιαίτερα, των εξαγωγίμων προϊόντων. Θα πρέπει να γίνει απ' όλους κατανοητό, ότι τα άριστης ποιότητας αγροτικά προϊόντα μόνο μέσω της καλής οργάνωσης της εμπορίας τους θα αποδώσουν το ανάλογο οικονομικό όφελος. Σε αυτό μπορεί να συμβάλει η πιστοποίηση Κυπριακών προϊόντων φυτικής και ζωικής προέλευσης με ειδική σήμανση αναφορικά με τον τόπο και χρόνο παραγωγής καθώς και η ιχνηλασιμότητα τους. Παράλληλα με την πιστοποίηση, η κατάλληλη διαφήμιση και προώθηση τους θα συμβάλει στην καθιέρωση τους στη συνείδηση του καταναλωτή.

5. Προτάσεις για συγκεκριμένους τομείς και δραστηριότητες

Είναι αναγκαίο να δοθεί έμφαση σε ορισμένους τομείς και σε αγροτικά προϊόντα των οποίων οι προοπτικές διάθεσης στην εγχώρια αγορά καθώς και εξαγωγής σε συμφέρουσες για τους παραγωγούς τιμές, παρουσιάζονται ευοίωνες. Ενδεικτικά αναφέρονται τα ακόλουθα:

- **Αμπελουργία.** Επαναφορά σε τροχιά ανάπτυξης του τομέα της παραγωγής επιτραπέζιων σταφυλιών με αξιοποίηση πρώιμων και όψιμων ποικιλιών σε 2 ζώνες (παραλιακή, ορεινή). Είναι απογοητευτικό το φαινόμενο της εισαγωγής σταφυλιών (ακόμα και σουλτανίνας τον Οκτώβριο-Νοέμβριο ενώ θα μπορούσαμε να την παράγουμε αυτούς τους μήνες στα ορεινά) τη στιγμή που οι δυνατότητες εγχώριας παραγωγής και εξαγωγών είναι εξαιρετικές. Για τα οινοποιήσιμα σταφύλια, επιβάλλεται η ενίσχυση της έρευνας με τις αυτόχθονες ποικιλίες και η διεξαγωγή συγκριτικών μελετών στα δύο διακριτά περιβάλλοντα (κρασοχώρια/ασβεστολιθικά εδάφη - ψηλότερα ορεινά/ ηφαιστειογενή εδάφη). Και για τις δυο κατηγορίες σταφυλιών (επιτραπέζια, οινοποιήσιμα), θα πρέπει να εκπονηθεί και να υλοποιηθεί από ομάδα ειδικών ένα πρόγραμμα γενετικής βελτίωσης και παραγωγής υγιούς πολλαπλασιαστικού υλικού (κλωνική επιλογή, δημιουργία νέων ποικιλιών). Η ίδρυση ενός «Κυπριακού Κέντρου Αμπέλου», με τη συμμετοχή και συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων, τόσο του δημόσιου όσο και του ιδιωτικού τομέα, θα μπορούσε να συμβάλει ουσιαστικά στην προσπάθεια βελτίωσης της πιο σημαντικής ξηρικής καλλιέργειας της χώρας.
- **Ανθοκομία.** Οι εδαφοκλιματικές συνθήκες, με εξαίρεση τη θερινή περίοδο στα πεδινά, ευνοούν την παραγωγή ανθοκομικών ειδών, είτε για δρεπτά άνθη είτε για φυτά γλάστρας, καθώς και την παραγωγή πολλαπλασιαστικού υλικού (σπόρων, βολβών κλπ). Με σωστή οργάνωση, και συντονισμό της παραγωγής με την εμπορία, η Κύπρος έχει τη δυνατότητα να εξάγει αντί, όπως γίνεται σήμερα, να εισάγει ανθοκομικά είδη. Η αξιοποίηση ενδημικών ειδών ως ανθοκομικών/καλλωπιστικών διανοίγει πρόσθετες προοπτικές.
- **Σπαράγγι.** Για το είδος αυτό, που η καλλιέργεια του χαρακτηρίζεται από ένταση εργασίας (δυνατότητες απασχόλησης) και έχει υψηλή οικονομική αποδοτικότητα, θα πρέπει να προηγηθεί μελέτη σκοπιμότητας προτού ενθαρρυνθεί η επέκταση της καλλιέργειας με χρησιμοποίηση ποικιλιών που δίνουν πρώιμη παραγωγή λευκού ή πράσινου σπαραγγιού για εξαγωγή (με προϋπόθεση την καλή οργάνωση της εμπορίας). Είναι δυνατό να καλλιεργηθεί και σε προβληματικά εδάφη (αλατούχα),

αποδίδει για 10-12 χρόνια μετά την έναρξη της παραγωγής (3^{ος} χρόνος από τη φύτευση) και το προϊόν έχει ιδιαίτερη διαιτητική αξία.

- **Αρωματικά/φαρμακευτικά φυτά.** Υπάρχει πληθώρα ντόπιων ειδών και κάποιων που εισήχθησαν, και δίνουν άριστης ποιότητας προϊόντα σε γλωρή ή αποξηραμένη μορφή καθώς και εκχυλίσματα αιθέριων ελαίων. Οι φαρμακευτικές ιδιότητες πολλών ειδών αυτής της κατηγορίας δεν έχουν αρκούντως μελετηθεί και αξιοποιηθεί. Σχεδόν όλα τα είδη προσφέρονται και για βιολογική καλλιέργεια. Οι προοπτικές είναι πολύ καλές εφ' όσον οργανωθεί η εμπορία. Πάνω στη βάση της ιδιαιτερότητας που προκύπτει λόγω των ξηροθερμικών περιβαλλοντικών συνθηκών, γίνεται απαραίτητη μεταξύ άλλων, και μια μελέτη πιστοποίησης των εγχωρίως παραγόμενων προϊόντων με στόχο την προστασία του Κύπριου παραγωγού έναντι εισαγομένων απομιμήσεων.
- **Υδροπονικές καλλιέργειες.** Ανάπτυξη και εδραίωση των υδροπονικών συστημάτων σε λαχανοκομικές και ανθοκομικές καλλιέργειες καθώς και στην παραγωγή ορισμένων αρωματικών φυτών. Η υδροπονία, ως τεχνική ανάπτυξης φυτών περιλαμβάνει την ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων και των φυτοπροστατευτικών σκευασμάτων με απώτερο στόχο τη σημαντική αύξηση της παραγωγής, την προστασία του περιβάλλοντος και την εξασφάλιση υγιεινών προϊόντων.
- **Ζωικά προϊόντα.** Παρά το γεγονός ότι ο η συνεισφορά του τομέα της κτηνοτροφίας στο σύνολο του εθνικού αγροτικού προϊόντος υπερβαίνει το 50%, στον ευρύτερο δημόσιο τομέα είναι υποβαθμισμένος σε στελέχωση τόσο σε επιτελικό όσο και επιστημονικό επίπεδο με όλες τις αρνητικές επιπτώσεις που αυτή η κατάσταση συνεπάγεται. Συνεπώς, η ουσιαστική αναβάθμιση και ενίσχυση του είναι αναγκαία. Ιδιαίτερη στήριξη χρειάζεται ο πολύ σημαντικός από κοινωνική και οικονομική σκοπιά τομέας της εκτροφής προβάτων και αιγών ο οποίος πλήγηκε σε μεγάλο βαθμό από τις αρνητικές οικονομικές εξελίξεις στην Κύπρο και διεθνώς. Επισημαίνεται ότι τα προϊόντα από πρόβατα και αίγες χαρακτηρίζονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση ως ποιοτικά. Παράλληλα με τις όποιες προσπάθειες κατοχύρωσης κυπριακών αγροτικών προϊόντων (όχι μόνο ζωικών) μέσω των ευρωπαϊκών προτύπων σήμανσης, θα πρέπει ίσως να εξεταστεί και η εισαγωγή τοπικού σήματος ποιότητας για προώθηση της εμπορίας. Για να υπάρξουν καλύτερες προοπτικές για τον τομέα της αιγοπροβατοτροφίας, οι εκτροφείς προβάτων και αιγών θα πρέπει να αναλάβουν πρωτοβουλίες και να προβούν σε ενέργειες ούτως ώστε οι ίδιοι να αναλάβουν μέρος τουλάχιστον της εμπορίας των προϊόντων τους περιλαμβανομένων των εξαγωγών. Επιπλέον, θα πρέπει να υπάρξει αλλαγή της πολιτικής που απαγορεύει τη

βόσκησι σε δασικές περιοχές και να επιτραπεί αυστηρά ελεγχόμενη βόσκησι ως μέσον διαχείρισης και βελτίωσης των δασών και μείωσης των κινδύνων πυρκαγιάς, όπως συμβαίνει σε πλείστες χώρες με συνθήκες παρόμοιες με τις δικές μας. Για το θέμα της βόσκησις γενικότερα, επιβάλλεται να γίνουν μελέτες για την επίδραση που έχει η πρόσληψη διαφόρων αυτοφυών ειδών στην υγεία και αποδοτικότητα των προβάτων και αιγών και στην ποιότητα των προϊόντων (γαλακτοκομικά, κρέας). Από το πλήθος των αυτοφυών ειδών, υπάρχει μεγάλη πιθανότητα ορισμένα από αυτά, να είναι κατάλληλα να καλλιεργηθούν για κτηνοτροφικούς σκοπούς (νομευτικά, χορτοδοτικά). Επιβάλλεται επίσης η κατάργηση του θεσμού των κτηνοτροφικών περιοχών, ο οποίος είχε τη χρησιμότητα του ως μέτρο άμεσης ανάγκης μετά την τουρκική εισβολή, αλλά σήμερα δημιουργεί πολλαπλάσια προβλήματα (περιβαλλοντικά και ζωοτεχνικά) από όσα αποπειράται να επιλύσει. Εξάλλου η προκείμενη κατοχύρωση του χαλουμιού θα αυξήσει κατά πολύ τη ζήτηση για αιγοπρόβειο γάλα και ο συγκεκριμένος τομέας έχει τεράστιες δυνατότητες ανάπτυξης.

- **Άλλα είδη.** Διερεύνηση των δυνατοτήτων διαφοροποίησης ή και επέκτασης συγκεκριμένων καλλιεργειών όπως π.χ. η επέκταση της καλλιέργειας πρώιμης εαρινής πατάτας σε περιοχές με ήπιο κλίμα και στις οποίες δεν παρατηρούνται παγετοί, η δημιουργία συστηματικών φυτειών ροδιάς εφ' όσον διασφαλιστεί η εμπορία και η μεταποίηση του προϊόντος κλπ. Ειδικά για τη ροδιά, το φυτό αυτό έχει πολύ καλή προσαρμοστικότητα σε ένα μεγάλο εύρος εδαφοκλιματικών συνθηκών με χαρακτηριστική αντοχή σε αλατούχα νερά και εδάφη και χαρακτηρίζεται από τις ψηλές αποδόσεις (2 ως 3 τόνους/δεκάριο).
- **Σποροπαραγωγή.** Δραστηριότητα υψηλού κόστους και με ειδικές απαιτήσεις σε τεχνογνωσία αλλά και μεγάλο ανταποδοτικό οικονομικό όφελος. Ειδικά για είδη των οποίων η καλλιέργεια δεν καλύπτει μεγάλες εκτάσεις και είναι σταυρεπικονιαζόμενα, η Κύπρος αποτελεί ιδανική περίπτωση.

Γίνεται κατανοητό λοιπόν πως χρειάζονται παρεμβάσεις στο πλαίσιο μιας γενικότερης προσπάθειας που πρέπει να καταβληθεί από όλους τους αρμόδιους φορείς για βελτίωση της αποδοτικότητας και αύξηση της οικονομικής και κοινωνικής συνεισφοράς του ευρύτερου αγροτοκτηνοτροφικού τομέα.

Βιβλιογραφία

- “Strategic Forecasting”, A.Lumley-Holmes, Finsburg Private Wealth Management-Gold Business Magazine Of Cyprus, 2015, σελ. 112-113.
- κ. Φωτίου Φ. (Υπουργός Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος) «Το μέλλον της Ευρωπαϊκής γεωργίας»
- Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (Ιούλιος 2007 - Κυπριακή Δημοκρατία) «Αειφόρος Ανάπτυξη και Ανταγωνιστικότητα 2007-2013»
- Κασουλίδης (2009) «Το μέλλον της αγροτικής οικονομίας στο νέο ευρωπαϊκό περιβάλλον»
- Παπαδαυίδ Γ. (Λειτουργός Γεωργικών Ερευνών) «Ανασκόπηση της γεωργικής οικονομίας και η ενσωμάτωση του γεωργικού εμπορίου της Κύπρου στην ευρύτερη ευρωπαϊκή αγορά»
- Κυπριακή Στατιστική Υπηρεσία (2015). [Online]. Available at: <http://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/>
- Τμήμα Αλιείας και Θαλάσσιων Ερευνών. (2015)
- Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος. Τμήμα Δασών
- Eurostat

